

IZVORNI NAUČNI ČLANAK

Prof. dr Katarina Ivančević*

GRAĐANSKOPRAVNA ODGOVORNOST PROIZVOĐAČA ZA ŠTETU OD NEISPRAVNOG PROIZVODA

Apstrakt: Svojevremeno je Zakon o obligacionim odnosima imao nov i jedinstven pristup regulišući odgovornost proizvođača stvari sa nedostatkom kao zaseban institut. Sa namerom usklađivanja regulative u zemljama članicama Evropske unije, po pitanju ove vrste odgovornosti je doneta Direktiva 85/374/EEZ. U radu se razmatralo na koji način su u postupku usklađivanja sa evropskim pravom odredbe Direktive 85/374/EEZ prenete u nacionalna prava država koje su nastale na teritoriji bivše SFRJ, sa osvrtom na pravo država članica EU. Sve države nastale na teritoriji bivše SFRJ imale su kao polaznu osnovu odredbu Zakona o obligacionim odnosima koji su u startu preuzele, ali su u postupku usklađivanja propisa sa Direktivom 85/374/EEZ izvršile bitne izmene. Analiza pokazuje da su prisutne određene razlike, da postoje dobre i loše strane pojedinih rešenja, i da novodoneti propisi stavljaju oštećena lica u nepovoljniji položaj u odnosu na onaj koji imaju po osnovu odredaba Zakona o obligacionim odnosima. Takođe, konstatovano je da ima nekih odstupanja od zahteva u pogledu primene odredaba Direktive 85/374/EEZ.

Ključne reči: neispravan proizvod, šteta, odgovornost proizvođača, potrošač, oštećeni, ZOO, Direktiva 85/374/EEZ.

1. UVOD

Osnovna obaveza proizvođača jeste da na tržište plasiraju bezbedne proizvode, da vrše adekvatnu kontrolu kvaliteta i sigurnosti i da na jasan način upozore korisnika na moguće rizike upotrebe proizvoda. Stavljanjem proizvoda u promet proizvođač je dužan i ima interes da prihvati odgovornost da će proizvod biti pogodan za redovnu upotrebu i namenu

* Vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu
e-mail: katarina.ivancevic@pravnofakultet.rs

za koju je proizveden, kao i odgovornost za opravdano preuzete rizike. Na tržištu se pojavljuju proizvodi koji poseduju svojstva koja povlače različite rizike i pri normalnoj upotrebi, proizvodi koji nisu u skladu sa standardima sigurnosti, ili poseduju nedostatke (greške) koji pri njihovoj upotrebi mogu izazvati povrede ličnih i materijalnih dobara korisnika ili trećih lica. S obzirom na to da proizvođač ostvaruje profit od proizvoda čijim plasiranjem nastaje rizik štete, pravično je da snosi teret naknade štete koja nastane od njegovog proizvoda. Kao poseban vid građanskopravne odgovornosti ustanovljena je odgovornost proizvođača nezavisno od krivice za štetu od proizvoda sa nedostatkom, odnosno neispravnog proizvoda sa ciljem da se obezbedi sigurnost od rizika i ispravljanje loših posledica nesigurnosti, čime se postiže zaštita oštećenih lica.

Prvi zakon u Evropi koji je regulisao objektivnu odgovornost za štetu od stvari sa nedostatkom kao zaseban institut bio je Zakon o obligacionim odnosima¹ (dalje u tekstu: ZOO). Iz *Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima*, koju je izradio prof. Mihajlo Konstatinović,² preuzet je tekst koji čini stav 1. član 179. ZOO, dok su drugi stav redaktori uneli imajući u vidu stavove američkih sudova koji su bili prezentovani javnosti kroz *Restatements (Second) of Torts (1965)*.³

U vreme pripreme konačnog teksta ZOO u Evropskoj uniji (dalje u tekstu: EU) radilo se na pripremi teksta direktive kojom se želela postići usaglašenost prava država članica u ovoj oblasti. Pre donošenja ove direktive, u državama članicama su postojali različiti osnovi odgovornosti za prouzrokovanu štetu od proizvoda sa nedostatkom.⁴ Ocenjeno je da raznolikost pravnog režima značajno poskupljuje troškove proizvodnje i plasmana proizvoda i da je, sa druge strane, potrebno obezbediti potrošačima visok nivo zaštite od šteta nastalih od robe sa nedostatkom sa proširenjem broja odgovornih subjekata. Verzija Nacrta⁵ direktive 85/374/EEZ o ujednačavanju prava država članica u pogledu odgovor-

1 Zakon o obligacionim odnosima je usvojen u Saveznoj skupštini 30. marta 1978. godine (*Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – Odluka USJ i 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93 i *Službeni list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja).

2 Konstatinović, M., 1996, *Obligacije i ugovori, Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, Beograd, NIU Službeni list SRJ.

3 *Restatements* su zbornici američkog prava u kojima su preuzeta i sistematizovana rešenja sudske prakse. Ovi zbornici nastaju pod okriljem *Američkog pravnog instituta* i nisu obavezujući za sudije. Međutim, zbog stručnog ugleda autora, zbornici su uvaženi i ostvaruju uticaj na sudije tako da doprinose ujednačenosti američkog prava.

4 Radišić, J., 1972, *Garancija za trajan kvalitet i odgovornost za štetu od stvari sa nedostatkom*, Beograd, Institut za uporedno pravo.

5 Prvi predlog Direktive od 14. oktobra 1976. godine, (OJ No C 241, str. 9).

nosti za proizvod s nedostatkom (dalje u tekstu: Direktiva 85/374/EEZ) bila je urađena 1976. godine, a konačan tekst je usvojen 1985. godine.⁶ Tekst ove direktive odražava kompromis koji je postignut između interesa proizvođača i potrošača u Evropskoj zajednici. Nakon donošenja ove direktive, u EU je usvojen niz opštih i specifičnih direktiva u oblasti odgovornosti za proizvode.⁷ Interesantno je da je Direktiva poslužila kao ugledni model za donošenje sličnih zakona u Japanu, Australiji i Švajcarskoj.⁸

Zbog nesumnjivog kvaliteta ZOO, njegov tekst su preuzele države koje su nastale na teritoriji bivše SFRJ (dalje u tekstu: zemlje bivše SFRJ) i bio je osnova za donošenje novih zakonika.⁹ U Republici Srbiji je u toku postupak donošenja Građanskog zakonika čiju osnovnu sadržinu obligacionog dela takođe predstavlja važeći tekst ZOO. Komisija za izradu Građanskog zakonika (dalje u tekstu: Komisija GZ), predstavila je javnosti Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije, drugu knjigu Obligacioni odnosi, (dalje u tekstu: GZ), u septembru 2010. godine.¹⁰

Imajući u vidu da je u našoj stručnoj literaturi objavljeno više radova o pravnom režimu odgovornosti koji je uspostavljen donošenjem Direktive 85/374/EEZ, kao i o primeni odredbe člana 179. ZOO, mi se ovim pitanjima nećemo ovde detaljno baviti. Saglasno navedenom, u ovom radu se nećemo baviti pojmovima čije je značenje usaglašeno i pojašnjeno u literaturi i kroz sudsku praksu, kao što je npr. pojam *proizvođača stvari*. U radu pažnju usmeravamo na razlike koje su se pojavile u postupku usaglašavanja propisa zemalja bivše SFRJ sa odredbama Direktive 85/374/EEZ, sa osvrtom na uporednopravna rešenja.

6 *Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products (Official Journal L 210, 07/08/1985)*. Skraćeni naziv Direktive je *Product Liability Directive*. Rok za implementaciju je bio 30. jul 1988. godine. Direktiva je izmenjena i dopunjena Direktivom 1999/34/EZ, (*Official Journal L 141, 04/06/1999*).

7 Na primer Direktiva 88/378/EEC (igračke); Direktiva 91/368/EEC (bezbednost mašina); Direktiva 2001/37/EC (prodaja i prezentacija duvanskih proizvoda); Direktiva 2002/34/EC (kozmetika), kao i Direktiva 92/59/EEC i Direktiva 2001/95/EC (opšta bezbednost proizvoda) i dr.

8 Prema *Zelenoj knjizi COM(1999)396 final*, str. 12.

9 Tako je u Republici Sloveniji, Republici Hrvatskoj, Republici Makedoniji i u Republici Crnoj Gori, u početku preuzet tekst ZOO, a potom su doneti novi zakoni bazirani na tekstu ZOO, dok je u Bosni i Hercegovini na isti način pripremljen Predlog novog ZOO u julu 2004. godine.

10 Vlada Republike Srbije je 16. novembra 2006. godine donela odluku o obrazovanju Komisije za izradu Građanskog zakonika. Prednacrt je predstavljen javnosti i otvorena je javna rasprava 16. septembra 2010. godine.

2. NAČIN USAGLAŠAVANJA NACIONALNIH PROPISA SA ODREDBAMA DIREKTIVE 85/374/EEZ

2.1. NAČIN USAGLAŠAVANJA NACIONALNIH PROPISA ZEMALJA ČLANICA SA ODREDBAMA DIREKTIVE 85/374/EEZ

U zemljama članicama Evropske unije primenjena su tri načina usaglašavanja propisa sa odredbama Direktive 85/374/EEZ.¹¹ Većina država članica je donela poseban zakonski propis o odgovornosti za štete od proizvoda sa nedostatkom, kao što su Austrija, Belgija, Danska, Finska, Irska, Italija, Nemačka, Portugalija, Švedska, Španija, Luksemburg, Češka, Slovačka, Estonija, Kipar i Letonija. Na ovaj način je obezbeđeno da režim vanugovorne odgovornosti, koji je zasnovan donošenjem posebnog propisa u cilju usaglašavanja sa odredbama Direktive 85/374/EEZ, egzistira ravnopravno sa tradicionalnim pravilima o deliktnoj odgovornosti.

Usaglašavanje propisa sa odredbama Direktive 85/374/EEZ kroz odredbe građanskog zakonika urađeno je u Francuskoj, Holandiji, Poljskoj i Litvaniji. U Francuskoj je ocenjeno da je uspostavljanje sistema odgovornosti, koji važi za sve slučajeve štete od proizvoda sa nedostatkom, u interesu i oštećenih i proizvođača. Na taj način se postiže pojednostavljanje sistema odgovornosti za proizvode, čime se eliminiše mogućnost podnošenja više tužbi i ekonomičnost sudskog postupka.¹²

Kroz odredbe zakona o zaštiti potrošača odredbe Direktive 85/374/EEZ primenio je manji broj zemalja, kao što su Grčka, Velika Britanija, Malta, Slovenija i Bugarska. U Velikoj Britaniji¹³ i Sloveniji se navodi da prava po osnovu ovih zakona pripadaju i oštećenim licima koja se ne smatraju potrošačima.

Značajno je da Direktiva 85/374/EEZ nije potrošačka direktiva, da je namenjena usklađivanju prava država članica kao propis potpune usaglašenosti. Odstupanja od njenih odredaba dozvoljena su samo u određenim, taksativno nabrojanim slučajevima. U tom smislu se izjasnio Evropski sud pravde.¹⁴ Prema stavu Suda nema mogućnosti da se nacionalnim

11 Detaljne informacije o primeni Direktive 85/374/EEZ: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:71985L0374:EN:NOT>.

12 Pak, J., 1996, Direktiva Evropske zajednice o usklađivanju propisa o odgovornosti za proizvode sa nedostatkom, *Strani pravni život*, 1–3, str. 182. Francuska je poslednja, tek 1998. godine, donela zakon kojim je nacionalne propise (Građanski zakonik) usaglasila sa odredbama Direktive 85/374/EEZ.

13 <http://www.thecqi.org/knowledge-hub/Knowledge-portal/Compliance-and-organisations/Legislation/>, 28.06.2012.

14 *Case C-52/00 (2002), Commission of the European Communities v. French Republic; C-154/00 (2002) Commission of the European Communities v. Greece; Case C-183/00 (2002) Maria Victoria Gonzales Sanchez v. Medicina Asturiana SA.*

propisima propiše viši nivo zaštite od onog koji je obezbeđen Direktivom 85/374/EEZ. Cilj Direktive 85/374/EEZ nije da utvrdi minimalni standard zaštite lica koja su oštećena upotrebom proizvoda sa nedostatkom. Državama članicama je dozvoljeno da propišu posebne norme u pogledu odgovornosti za specifične vrste proizvoda, što su pojedine zemlje iskoristile. Potrebno je imati u vidu i da ova direktiva nije direktiva za zaštitu potrošača već je namenjena širem krugu oštećenih lica.¹⁵

Evropska komisija (dalje u tekstu: Komisija) pratila je efekte primene Direktive i tim povodom pripremila četiri izveštaja.¹⁶ Nakon prenošenja odredaba Direktive 85/374/EEZ u nacionalna zakonodavstva država članica, nije došlo do značajnijih promena i većina sporova se po ovom pitanju rešavala primenom nacionalnih pravila o deliktnoj odgovornosti a ne na osnovu posebnih pravila koja su doneta na osnovu primene ove direktive.¹⁷ Na

- 15 Okružni sud u Milanu je 2003. godine odlučivao po jednom od retkih zahteva za naknadu štete od proizvoda sa nedostatkom na osnovu odredaba propisa koji je donet u cilju usaglašavanja sa odredbama Direktive 85/374/EEZ. Tužilac, koji je bio profesionalni baštovan, pretrpeo je povrede tokom rada. Stajao je na merdevinama za rezanje žbunja kada su dve prečke propale usled čega je on pao. Kao posledica pada nastupilo je više telesnih povreda. Baštovan je podneo tužbu protiv kompanije koja je proizvođač merdevina tvrdeći da je defekt na merdevinama bio uzrok nesreće i tražio je naknadu svih vidova štete. Sud mu je dodelio naknadu po svim osnovama. Sud je u ovom slučaju primenio odredbe Uredbe 224/88 kojom je primenjena u nacionalno pravo Direktiva 85/374/EEZ. Ova uredba, za razliku od Građanskog zakonika, ne zahteva da tužilac dokaže nemarnost proizvođača. Prema stavu Suda, Direktiva 85/374/EEZ je primenjiva i na pojedince koji deluju kao poslovni subjekti i koji se ne smatraju potrošačima. Direktiva 85/374/EEC koristi izraz „oštećeni“ i njena svrha je da obezbedi zaštitu što širem krugu lica po osnovu objektivne odgovornosti. Prema *Milan Court Applies Product Liability Directive* sa sajta *International Law Office* (<http://www.internationallawoffice.com/newsletters/Detail.aspx?g=b1543ea0-faa9-4aef-85fd-9d3931c02545>, 11.10.2012).
- 16 Prvi izveštaj COM(1995)617 final od 13.12.1995. Drugi izveštaj COM(2000)893 final od 31.01.2001. Treći izveštaj COM(2006)496 final, od 14.09.2006. Četvrti izveštaj COM(2011) 547 final od 08.09.2011. Povodom ove direktive je Evropska komisija objavila i *Zelenu knjigu o odgovornosti za neispravan proizvod COM(1999)396 final* od 28.07.1999. Urađene su i dve studije o primeni Direktive: 1) *Lovells, Product liability in the European Union – A report for the European Commission– (The Lovells Report) 2003.* i 2) *Fondazione Rosselli. Analysis of the Economic Impact of the Development risk Clause as provided by Directive 85/374/EEC on Liability for Defective products, 2004.*
- 17 Prva studija koju je sprovedla Evropska komisija pokazala je da su u periodu od 1985. do 1995. godine evidentirane samo tri tužbe na osnovu Direktive. Većina sporova se rešava van suda. Razlog za to može biti i činjenica da se odredbe Direktive ne primenjuju na proizvode koji su pušteni u prodaju pre 1988. godine. Izveštaj Evropske komisije iz 2001. godine navodi da se situacija nije bitno izmenila. Evidentiran je jedan slučaj u Irskoj, dva predmeta u Italiji, po tri slučaja u Velikoj Britaniji, Švedskoj, Belgiji i Finskoj, 30 odluka u Nemačkoj, 20 do 25 u Austriji i 19 slučajeva u Portugaliji. Nasuprot tome, u SAD je u toku 1992. godine presuđeno po 12.763 tužbi po ovom osnovu. Prema *Zelenoj knjizi COM(1999)396 final*, str. 12.

osnovu preambule Direktive 85/374/EEZ¹⁸ omogućeno je da na nacionalnom nivou paralelno mogu da važe dva ili više pravnih režima ove odgovornosti. Razlozi za primenu nacionalnih pravila nalaze se i u činjenici da se njima obezbeđuje bolja zaštita potrošača u smislu da nema ograničenja koja sadrže propisi doneti na osnovu ove direktive, kao i da se na osnovu njih pokriva i naknada nematerijalne štete.¹⁹ Sudovi država članica donose u pojedinim slučajevima odluke i primenom opštih pravila građanskog zakonika i pravila propisa koji je donet u cilju usklađivanja sa odredbama Direktive 85/374/EEZ.²⁰

Tek u četvrtom izveštaju Komisije iz 2011. godine navodi se da je uočeno da je u pojedinim zemljama članicama, među kojima su Austrija, Nemačka, Francuska, Italija, Španija i Poljska, povećan broj tužbi zbog odgovornosti za proizvode na osnovu nacionalnih propisa u kojima je primenjena Direktiva 85/374/EEZ. U nekim državama je pored apsolutnog povećanja broja tužbi uočeno povećanje relativne upotrebe Direktive 85/374/EEZ u odnosu na druge zahteve koji se zasnivaju na ugovornoj ili građanskoj odgovornosti.²¹ Iako je u *Zelenoj knjizi* inicirana diskusija o pojedinim pitanjima vezanim za značajne odredbe Direktive 85/374/EEZ, kao što je pitanje tereta dokaza, nijedan od izveštaja Komisije o primeni Direktive 85/374/EEZ nije inicirao ili predlagao njenu izmenu.

2.2. NAČIN USAGLAŠAVANJA NACIONALNIH PROPISA ZEMALJA BIVŠE SFRJ SA ODREDBAMA DIREKTIVE 85/374/EEZ

U postupku usaglašavanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama Evropske unije (dalje u tekstu: EU), zemlje bivše SFRJ su pre-

18 U preambuli Direktive, stav 12, navedeno je da njene odredbe ne treba da utiču na pravne sisteme država članica dokle god odredbe nacionalnog zakonodavstva služe i ostvaruju ciljeve delotvorne zaštite potrošača.

19 Alberto Cavaliere, *The Economic Impact of Product Liability and Product Safety Regulations in the European Union*, (<http://www2.dse.unibo.it/dfabbri/tesine/+cavaliere.pdf>, 2.10.2012).

U Nemačkoj je donet Zakon o odgovornosti za proizvode (*Gesetz über die Haftung für fehlerhafte Produkte, Produkthaftungsgesetz vom 15. Dezember 1989*). Od 2002. godine, na osnovu izmene ovog zakona, omogućena je i naknada nematerijalne štete. Prema: Bender, S., Steinbach, J., 2011, *Fundamentals of Directive 85/374/EEC on liability for defective products and its implementation in Germany*, *Pravni život*, 10.

20 Takva je praksa prisutna, na primer, u Italiji i Sloveniji. Videti o odluci Milanskog suda, *Milan Court Applies Product Liability Directive* i *Odluku Višeg suda u Ljubljani VSL sodba II Cp 1106/2004*. (http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/visja_sodisca/34819/, 27.11.2011).

21 *COM(2011) 547 final*, str. 4. Ovaj izveštaj se odnosi na primenu *Direktive 85/374/EEC* u periodu od 2006. do 2010.

nele u svoje pravo i odredbe Direktive 85/374/EEZ. Pritom su korišćeni različiti načini ujednačavanja propisa. U novodonetim zakonima kojima se regulišu obligacioni odnosi izvršeno je usaglašavanje sa odredbama Direktive 85/374/EEZ u Hrvatskoj, Makedoniji i Crnoj Gori.

2.2.1. U Zakonu o obveznim odnosima **Hrvatske** (dalje u tekstu: ZOO Hrvatske)²² u okviru Odseka 5. *Odgovornost za neispravan proizvod*, u čl. 1073–1080. prenete su odredbe Direktive 85/374/EEC. Kako je navedeno u obrazloženju Predloga ZOO Hrvatske,²³ bilo je neophodno da se u poseban odsek odvoji odgovornost za neispravan proizvod od odgovornosti za štetu od opasne stvari ili opasne delatnosti s obzirom na to da ove dve odgovornosti predstavljaju zasebne vrste odgovornosti koje se zasnivaju na različitim pretpostavkama i terete različita lica. Takođe je izvršena terminološka promena tako da se koristi termin *neispravan proizvod* umesto dotadašnjeg *stvar sa nedostatkom* kako bi se izbeglo poistovećivanje ove odgovornosti sa odgovornošću za materijalne nedostatke. U Zakonu o zaštiti potrošača Hrvatske²⁴ nema odredaba koje se odnose na ovu vrstu odgovornosti.

2.2.2. U Zakonu o obligacionim odnosima Makedonije (dalje u tekstu: ZOO Makedonije)²⁵ u okviru Odseka 5 *Odgovornost za štetu od opasnog predmeta ili opasne delatnosti*, u okviru pododseka III *Odgovornost proizvođača za proizvod sa nedostatkom*, u članu 165. u početku preuzet je član 179. ZOO. Zakonom o izmenama i dopunama ZOO Makedonije iz 2008. godine izmenjen je član 165. Promenjen je naslov ispred člana 165. tako da sada glasi *III Odgovornost za neispravan proizvod*, izmenjen je sadržaj člana 165. i dodati su novi članovi²⁶ kojima su prenete odredbe Direktive 85/374/EEC. Propisano je da se novodonete odredbe o odgovornosti za neispravan proizvod ne primenjuju na proizvode puštene u promet pre stupanja na snagu izmena Zakona iz 2008.²⁷

U **Makedoniji** je Direktiva delom primenjena kroz odredbe čl. 41, 42, 51. i 52. Zakona o zaštiti potrošača (dalje u tekstu: ZZZP Makedonije),²⁸ U članu 51, ZZZP Makedonije upućuje da se šteta izazvana nebezbednim pro-

22 Zakon o obveznim odnosima, *Narodne novine*, br. 35/05 I 41/08.

23 Obrazloženje uz Predlog zakona o obveznim odnosima, deo *Odgovornost za neispravan proizvod* koja je uređena odredbama čl. 1073–1080.

24 Zakon o zaštiti potrošača, *Narodne novine*, br. 79/07, 125/07, 75/09, 79/09, 89/09, 133/09 I 78/12.

25 Zakon za obligacionite odnosi, *Služben vesnik na Republika Makedonija*, br. 18/01, 4/02, 5/03 i 84/08.

26 Čl. 165-a, 165-b, 165-v, 165-g, 165-d, 165-g i 165-e ZOO Makedonije.

27 Član 142. ZOO Makedonije.

28 Zakon za zaštita na potrušavačite, *Služben vesnik na Republika Makedonija*, br. 38/04, 77/07 i 103/08.

izvodom nadoknađuje saglasno pravilima utvrđenim odredbama Zakona o obligacionim odnosima.

2.2.3. U **Crnoj Gori** je kroz odredbe Zakona o obligacionim odnosima (dalje u tekstu: ZOO CG)²⁹ odgovornost za neispravan proizvod regulisana u okviru Odseka 5. *Odgovornost za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti*, pododsek III *Odgovornost proizvođača stvari sa nedostatkom*, u odredbama čl. 175–182. Naslov člana 175. je *Stvar sa nedostatkom*. Sadržaj ovog člana je u prvom i drugom stavu identičan članu 179. ZOO. Ovaj član je dopunjen odredbom koja je preuzeta iz Direktive u trećem stavu koji propisuje da je oštećeno lice u obavezi da dokaže neispravnost proizvoda, štetu i uzročnu vezu između neispravnosti proizvoda i štete.

Odredbe o odgovornosti proizvođača za proizvod sadrži i član 96. Zakona o zaštiti potrošača Crne Gore (dalje u tekstu: ZZZP CG)³⁰ kojim je preuzeta sadržina člana 9. Direktive 85/374/EEZ. U Nacrtu ZZZP-a Crne Gore, koji je objavljen 2012. godine,³¹ preuzete su nedostajuće odredbe čl. 8, 9. i 14. Direktive 85/374 koje nisu unete u ZOO CG.³²

2.2.4. Trenutno važeći Zakon o obligacionim odnosima **Bosne i Hercegovine**,³³ kao i Zakon o obligacionim odnosima **Republike Srpske**³⁴ preuzeli su u potpunosti odredbu člana 179. ZOO. U Nacrtu ZOO Federacije Bosne i Hercegovine/Republike Srpske (dalje u tekstu: Nacrt ZOO BiH/RS)³⁵ u Odseku 5 *Odgovornost za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti*, pododsek IV *Odgovornost za neispravne proizvode*, čl. 228–234. propisane su odredbe u cilju usaglašavanja propisa sa odredbama Direktive 85/374/EEZ.

Zakon o zaštiti potrošača **Bosne i Hercegovine** (dalje u tekstu: ZZZP BiH),³⁶ kao i Zakon o zaštiti potrošača u **Republici Srpskoj** (dalje u tekstu: ZZZP RS)³⁷ propisuju da će proizvođač biti odgovoran za štetu prou-

29 Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list CG*, br. 47/08.

30 Zakon o zaštiti potrošača Crne Gore, *Službeni list CG*, br. 26/07.

31 <http://www.mek.gov.me/.../FileDownload.aspx?rid...2>, 11.09.2012.

32 U Glavi II *Imovinsko pravna zaštita*, Odeljak A *Pravo na naknadu štete* u članu 131. koji nosi naslov *Naknada štete prouzrokovane upotrebom neispravnog proizvoda*.

33 Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Službeni list RBiH*, br. 2/92, 13/93 i 13/94 i *Službene novine Federacije BiH*, br. 29/03 i 42/11.

34 Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 17/93, 3/96 i 74/04.

35 Nacrt zakona o obligacionim odnosima, stanje 16.06.2003. (<http://ruessmann.jura.uni-sb.de/BiH-Project/Data/Obligacije%2016.06.03.pdf>, 11.10.2012).

36 Član 24. Zakona o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini, *Službeni list BiH*, br. 25/06.

37 Član 34. Zakona o zaštiti potrošača u Republici Srpskoj, *Sl. glasnik RS*, br. 6/12.

zrokovanu greškom u njegovom proizvodu u skladu s odredbama zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi u Bosni i Hercegovini, odnosno u Republici Srpskoj.

2.2.5. U Sloveniji pravila o odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom sadržana su u Zakonu o obligacionim odnosima (dalje u tekstu: OZ Slovenije)³⁸ u okviru petog odseka *Odgovornost za štetu od opasne stvari i opasne delatnosti*, u trećem pododseku koji nosi naslov *Odgovornost proizvođača stvari sa greškom*, u članu 155. koji je identičan po sadržaju članu 179. ZOO.

Odgovornost za štetu od proizvoda regulisana je i odredbama Zakona o zaštiti potrošača (dalje u tekstu: ZVPot),³⁹ u okviru drugog poglavlja koje nosi naslov *Odgovornost za proizvod*, u odredbama čl. 4–11a. Propisano je da prava iz ovog poglavlja pripadaju i licima koja se po odredbama ovog zakona ne smatraju potrošačima. U članu 4. ZVPot je navedeno da je proizvođač proizvoda u obavezi da naknadi štetu, u skladu sa opštim pravilima o odgovornosti za štetu i sa pravilom o odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom,⁴⁰ u slučaju kada nedostatak na proizvodu prouzrokuje smrt, telesno oštećenje ili oštetiti zdravlje čoveka, ili kada nastane šteta na drugim stvarima zbog nedostatka na proizvodu.

2.2.6. U postupku usklađivanja srpskog prava sa odredbama Direktive 85/374/EEZ svojevremeno je donet Zakon o odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom⁴¹ (dalje u tekstu ZOPN). U doktrini je ukazivano na nedostatke ZOPN u pogledu njegove usaglašenosti sa odredbama Direktive 85/374/EEZ i predlagane su njegove izmene.⁴² Odredbe ZOPN su prestale da važe od 1. januara 2011. godine sa danom početka primene Zakona o zaštiti potrošača Srbije⁴³ (dalje u tekstu: ZZP Srbije), u koji su prenete odredbe Direktive 85/374/EEZ.⁴⁴

38 Obligacijski zakonik (OZ), *Uradni list RS*, br. 83/01, 32/04, 28/06, 29/07 i 40/07.

39 Zakon o varstvu potrošnikov, *Uradni list RS*, br. 14/03 (ur. prečišćeno besedilo) i 78/11.

40 Zakon koristi termin *napaka* koji se može prevesti u značenju *greška*, *mana* ili *nedostatak*.

41 *Sl. glasnik RS*, br. 101/05. Zakon je stupio na snagu 29. novembra 2005.

42 Tako Karanikić, M., 2006, *Osvrt na novi Zakon o odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom*, *Pravo i privreda*, 5–8, str. 486–503, Karanikić-Mirić, M., 2008, *Pravni kapaciteti Srbije za evrointegracije u oblasti odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom*, *Predlog za izmenu Zakona o odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom*, *Pravni kapaciteti za evropske integracije*, knjiga III, Beograd, Pravni fakultet Beograd, str. 121–138.

43 Zakon o zaštiti potrošača, *Sl. glasnik RS*, br. 73/10.

44 Član 154. ZZP.

U tekstu Izveštaja Komisije GZ,⁴⁵ koji je sačinjen pre usvajanja ZZP Srbije, navedeno je da je pitanje odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom regulisano odredbom člana 179. ZOO i posebnim zakonom kojim se prihvata Direktiva 85/374/EEZ. Osnovno pitanje koje Komisija GZ postavlja je da li treba tekstove direktiva EU o različitim pitanjima unositi u Građanski zakonik, a ako je odgovor potvrđan, u kojoj meri to treba učiniti. Imajući u vidu da Građanski zakonik predstavlja trajni izvor obligacionog prava koji ne treba da bude podložan čestim izmenama, ocenjeno je da odredbe Direktive 85/374/EEZ ne treba da budu prenete u potpunosti u GZ jer Direktiva sadrži niz odredaba administrativnog a ne obligaciono pravnog karaktera. Odlučeno je da GZ treba samo da načelno postavi pravila o ovoj odgovornosti. Kao primer ovakvog pristupa regulative je navedeno da je na taj način postupila Slovenija koja je punopravni član Evropske unije. Na kraju se navodi „...da bi pitanje odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom trebalo još jedanput staviti pod stručnu, naučnu i komparativnu optiku“.

U doktrini je ukazano na potrebu da se odredba člana 179. ZOO izmeni, da je ova oblast regulisana „sažeto i uopšteno“ tako da „niz praktičnih pitanja ostavlja otvorenim“⁴⁶ kao i da je niz praktičnih pitanja ostao bez odgovora zbog oskudnog zakonskog teksta.⁴⁷ Pojedini autori su, pre donošenje ZOPN, u svom kritičkom osvrtu ukazivali da je neophodno da se interveniše u oblasti obligacionih odnosa po ugledu na savremena uporednopravna rešenja.⁴⁸

Komisija predlaže da se u članu 179. unesu određene izmene.⁴⁹ Između ostalog je predloženo da se doda novi stav 5. koji glasi: „ODGOVOR-

45 Rad na izradi Građanskog zakonika Republike Srbije, novembar 2007, *Izveštaj Komisije za izradu Građanskog zakonika sa otvorenim pitanjima*, Beograd, (dalje: Izveštaj Komisije GZ), deo četvrti, Obligacije, tačka 22, str. 173–174.

46 Radišić, J., 1989, Odgovornost za štetu koju uzrokuje stvar sa nedostatkom, *Pravni život*, 1, str. 18.

47 Radišić, J., 2008, *Obligaciono pravo*, Beograd, Nomos, str. 254.

48 Jakšić, A., Stojanović, S., 2003, Odgovornost proizvođača za nedostatke proizvoda, *Pravni život*, 10.

49 Predloženo je da ovaj član sa izmenama (navedene velikim slovima) glasi:
„III ODGOVORNOST PROIZVOĐAČA STVARI SA NEDOSTATKOM
Čl. 179. ZOO

1. Ko stavi u promet neku stvar koju je proizveo a koja zbog nekog nedostatka (*izbačen je tekst: „za koji on nije znao“* pr. aut.) predstavlja opasnost štete za lica ili stvari, odgovara za štetu koja bi nastala zbog tog nedostatka, BEZ OBZIRA DA LI JE ZNAO ZA NEDOSTATAK.

2. Proizvođač odgovara i za opasna svojstva stvari ako nije preduzeo sve što je potrebno da štetu, koju je mogao predvideti, spreči putem upozorenja, bezbedne ambalaže ili drugom odgovarajućom merom.

NOST PROIZVOĐAČA STVARI SA NEDOSTATKOM UREĐUJE SE POSEBNIM PROPISIMA.“ U međuvremenu je prestao da važi poseban propis ZOPN, prema čijim odredbama se pod oštećenim podrazumevalo svako lice, nezavisno da li je to potrošač ili ne. Ova materija je trenutno regulisana posebnim propisom ZZP Srbije u koji su prenete odredbe Direktive. Nameće se pitanje da li ima mesta primeni odredaba ZZP Srbije kada oštećeno lice nije potrošač? Odredbama ZZP Srbije se shodno članu 1. uređuju osnovna prava potrošača, kao i uslovi i sredstva zaštite potrošača, a *potrošač* je fizičko lice koje na tržištu pribavlja robu ili usluge u svrhe koje nisu namenjene njegovoj poslovnoj ili drugoj komercijalnoj delatnosti.⁵⁰ U odredbama glave VII ZZP Srbije se navodi da *oštećeni* ima pravo na naknadu štete od proizvoda koji ima nedostatak, s tim da nije bliže određen pojam *oštećenog*. ZZP Srbije ne sadrži odredbu kojom se izričito propisuje da se na njegove odredbe u pogledu odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom mogu pozvati oštećena lica koja nemaju svojstvo potrošača, tako da smatramo da nema mesta primeni njegovih odredaba na lica koja nemaju svojstvo potrošača.

3. POJAM STVAR I POJAM PROIZVOD

ZOO koristi izraz *stvar*⁵¹ ali primenu ograničava na stvari koje je proizvođač proizveo i stavio u promet,⁵² tako da bi pod pojmom *stvari*, u smislu odredbe 179. ZOO, trebalo smatrati sve stvari koje su rezultat proizvodnje⁵³ i koje su stavljene u promet. Svojevremeno je ukazivano da

3. AKO JE VIŠE LICA PROUZROKOVALO ŠTETU PROIZVODOM SA NEDOSTATKOM NJIHOVA ODGOVORNOST JE SOLIDARNA.
4. ODGOVORNOST PROIZVOĐAČA NE MOŽE UNAPRED DA SE UGOVOROM OGRANIČI ILI ISKLJUČI.
5. ODGOVORNOST PROIZVOĐAČA STVARI SA NEDOSTATKOM UREĐUJE SE POSEBNIM PROPISIMA.“

50 Član 5. ZZP Srbije.

51 „Stvar (*res*) u građansko pravnom smislu je deo materijalne prirode koji se nalazi u ljudskoj vlasti (aprehenziji) i na kojem postoji pravo svojine ili neko drugo stvarno pravo.“ „Stvar ne mora biti u pravnom prometu da bi se smatrala stvarju u građansko-pravnom smislu.“ *Leksikon građanskog prava*, 1996, Beograd, Nomos, str. 687–688.

52 U tom smislu se izjasnila i sudska praksa. Sud je u jednom slučaju zaključio da „za štetu koja nastane od eksplozije boce napunjene pivom, do koje je došlo zbog nekog nedostatka koji predstavlja opasnost od štete za lica i stvari za koje proizvođač nije znao, odgovara proizvođač koji je bocu stavio u promet.“ Vrhovni sud Srbije Rev. Br. 945/90. Prema Janković, D., 1992, *Odgovornost proizvođača stvari sa nedostatkom*, *Pravni život*, 9–10.

53 To su finalni industrijski i zanatski proizvodi, sirovine, ruda koja je izvađena, poljoprivredni proizvodi, poluproizvodi, delovi neke buduće stvari, kao i električna energija, voda i plin koji se isporučuju korisnicima i dr.

nije precizirano da li se na osnovu odredbe člana 179. ZOO odgovara za štetu koju je prouzrokovala bilo koja stvar sa nedostatkom ili se ova odgovornost odnosi samo na određene kategorije stvari.⁵⁴ U doktrini je izražen stav da se i ljudska krv i tkiva koji se posebnim medicinskim metodama obrađuju takođe treba smatrati stvarima usled čijeg nedostatka se može zahtevati naknada štete u skladu sa odredbom člana 179. ZOO, pod uslovom da nedostatak nije posledica prirodnih svojstava stvari već postupka obrade ili kontrole.⁵⁵ Saglasno navedenom, odgovara se za svaku stvar koju je proizvođač proizveo tako da je maksimalno širok krug proizvoda za koje se saglasno odredbi člana 179. ZOO odgovara. Na osnovu odredbe člana 179, proizvođač može odgovarati i za štete nastale zbog nedostatka nepokretne stvari za razliku od odredaba Direktive 85/374/EEZ i odredaba ZZP Srbije.

U doktrini se ukazuje da je izraz *proizvod* danas više prihvaćen⁵⁶ nego termin *stvar*. Tako *Konvencija o zakonu koji se primenjuje u slučajevima odgovornosti proizvođača za svoje proizvode* (dalje u tekstu: *Konvencija*)⁵⁷ koristi izraz *proizvod*, kao i Direktiva 85/374/EEZ. Međutim, pojam *proizvoda* nije sadržajno isti u ova dva akta. Za potrebe Konvencije, izraz *proizvod* označava prirodne i industrijske proizvode, bez obzira na to da li su u pitanju primarni ili prerađeni proizvodi, pokretna dobra ili nekretnine, tako da je bliži pojmu *stvari* u smislu odredbe člana 179. ZOO.

Prilikom izrade teksta Direktive 85/374/EEZ, široko je raspravljano o tome šta se ima smatrati proizvodom. Usaglašena je definicija prema kojoj pojam *proizvod* obuhvata sve pokretne stvari pod kojima se podrazumevaju i one koje su ugrađene u druge pokretne stvari ili u nekretnine, tako da se i sastavni delovi, odnosno komponente proizvoda, takođe, smatraju proizvodima. Uslov je da su to pokretne stvari i da su namenjene za bilo kakvu ljudsku upotrebu.⁵⁸ Proizvod u smislu odredbe člana 2. Direktive 85/374/EEZ obuhvata i električnu struju. Direktiva 85/374/EEZ pod pojmom *proizvod* ne obuhvata nekretnine i ukoliko je neispravan proizvod ugrađen u nekretninu, neophodno je da se dokaže uzročno posledična veza između proizvoda i nastale štete. Odredbama Direktive 85/374/EEZ

54 Radišić, J., 1989, str. 26.

55 Petrić, S., 2001, *Odgovornost proizvođača za štete od nedostatka na proizvodu u hrvatskom pravu i pravu Evropske unije*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, 38, str. 378.

56 Pak, J., 1996, str. 175.

57 Konvencija je usvojena 2. oktobra 1973. godine u Hagu, a ratifikovana je od strane nadležnog organa SFRJ 4. marta 1976. godine. Uredba o ratifikaciji Konvencije o zakonu koji se primenjuje u slučajevima odgovornosti proizvođača za svoje proizvode, *Službeni list SFRJ– Međunarodni ugovori*, br. 8/77.

58 Pak, J., 1996, str. 177.

pod proizvodom su obuhvaćeni i primarni poljoprivredni proizvodi (pod kojima se podrazumevaju proizvodi dobijeni od zemlje, stočarski proizvodi, proizvodi ribolova) i divljač.⁵⁹

U doktrini se ukazuje da ZOO ne definiše kada se ima smatrati da proizvedena stvar ima nedostatak.⁶⁰ U tom smislu se izjasnila sudska praksa pre donošenja ZOO. U konkretnom slučaju je sud zauzeo stav da stolica u redovnoj upotrebi može da se koristi za sedenje kao i za stajanje nekog lica na njoj, tako da ima nedostatak ako ne može da izdrži težinu lica koje je stalo na nju.⁶¹

Direktiva 85/374/EEZ koristi izraze *nedostaci* proizvoda (član 1), *neispravan* proizvod (član 6), *nedostatak* i *neispravnost* (član 7) i definiše u članu 6. kada se ima smatrati da je proizvod neispravan. Navedena odredba člana 6. smatra se jednom od ključnih odredaba Direktive 85/374/EEZ koja sadrži niz pravnih standarda čija interpretacija zavisi od zakonodavstva i sudske prakse država članica.⁶² Pojam *siguran* i *opasan proizvod* definisan je na opšti način Direktivom 92/59/EEZ o opštoj sigurnosti proizvoda (član 4), odnosno članom 2. Direktive 2001/95/EC o opštoj sigurnosti proizvoda.⁶³ Smatra se da nedostatak postoji ako proizvod ne obezbeđuje sigurnost koja se s pravom očekuje s obzirom na sve okolnosti, uključujući reklamu, upotrebu proizvoda koja se razumno mogla očekivati i vreme kada je proizvod stavljen u promet. Postavlja se pitanje testa očekivanja potrošača i tom pogledu je relevantno objektivno stanje proizvoda. Zahtev *očekivane razumne upotrebe* u ovom članu vodi ka subjektivnom elementu

59 U startu Direktiva (član 15. stav 1. tačka /a/) nije predviđala obavezu primene na ove proizvode i samo je Luksemburg iskoristio mogućnost da proširi primenu i na ove proizvode.

60 Radišić, J., 1980, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga I, Beograd, komentar uz član 179. ZOO, str. 411; Radišić, J., 1989, str. 19.

61 Tužilac se popeo na stolicu da bi uzeo knjigu sa rafa biblioteke, ali je stolica pukla i tužilac je usled pada pretrpeo tešku telesnu povredu. Sud je zaključio da je proizvođač morao da računa da stolica ne služi samo za sedenje nego da može poslužiti i da se popne na nju. Odluka Saveznog vrhovnog suda, Gz. 53/65. Prema Simonović, D., 2009, *Naknada štete prema Zakonu o obligacionim odnosima*, Beograd, Službeni glasnik, str. 197.

62 Stanivuković, M., *Zaštita potrošača u pravu Evropske unije – odgovornost proizvođača za štetu od proizvoda*, u: Mitrović, D. M., i Račić, O., (prir.), 1996, *Pravo Evropske unije*, Zbornik radova, Beograd, str. 341.

63 Sa odredbama ovih direktiva izvršeno je usaglašavanje srpskog prava kroz odredbe Zakona o opštoj bezbednosti proizvoda, *Sl. glasnik RS*, br. 41/09. Prema članu 1, ovim zakonom je uređena „*opšta bezbednost proizvoda koji su stavljeni na tržište, kriterijumi za ocenjivanje usaglašenosti proizvoda sa opštim zahtevima za bezbednost, obaveze proizvođača i distributera, uslovi i način informisanja i razmena informacija u vezi sa rizicima koje proizvod predstavlja po zdravlje i bezbednost potrošača i drugih korisnika kao i vršenje nadzora.*“

tako da je na sudovima da procene u konkretnom slučaju da li je ovaj zahtev ispunjen. Prilikom ocenjivanja da li postoji nedostatak proizvoda, sudovi imaju u vidu sve okolnosti konkretnog slučaja,⁶⁴ a na tuženom je da dokaže da li je proizvod korišćen na način koji se razumno mogao očekivati. Prema stavu doktrine i uporedne sudske prakse, ukoliko tuženi uspe da dokaže da je proizvod korišćen mimo uobičajenog načina korišćenja, odnosno koji nije očekivan, uspeće da se oslobodi odgovornosti.⁶⁵

U slovenačkom ZZZP-u koristi se izraz *proizvod* i *greška (nedostatak)* na proizvodu, dok se u OZ Slovenije koristi termin *stvar* i *stvar sa nedostatkom*, kao i u ZOO. U ZOO Hrvatske je izvršena terminološka promena tako da se koriste termini *proizvod* i *neispravan proizvod*⁶⁶ koji su definisani u smislu odredaba Direktive 85/374/EEZ. Termine *proizvod* i *neispravan proizvod* koristi ZOO Makedonije, dok ZZZP Makedonije koristi izraz *proizvod* (definisani u članu 4), *nedostaci proizvoda* (čl. 41. i 42) i *nebezbedan proizvod* (član 51).

U članu 175. ZOO CG koristi se izraz *stvar* u smislu odredbe člana 179. ZOO, dok se u čl. 176–182. koriste izrazi *proizvod* i *neispravan proizvod*, pojmovi koji su definisani u skladu sa odredbama Direktive 85/374/EEC. Pojam *proizvod*,⁶⁷ i *opasan proizvod*⁶⁸ definiše se u članu 2. ZZZP CG, dok se u članu 96. govori o pravu na naknadu štete prouzrokovane upotrebom *proizvoda sa nedostatkom*. U Nacrtu ZZZP CG je definisan pojam *pro-*

64 Tužilja je u periodu od novembra 2002. do februara 2003. godine svakodnevno konzumirala kesu od 400 g slatkog korena – sladića. U februaru joj je bilo loše tako da je bila na bolničkom lečenju zbog poremećaja srčanog ritma. Po nalazu lekara, poremećaj je nastupio zbog preterane konzumacije sladića. U stručnoj javnosti je poznat efekat preterane upotrebe sladića, ali s tim nije upoznata široka javnost. Sud je odbio zahtev za naknadu štete, koji je postavila tužilja, smatrajući da proizvod nije defektan ni po odredbama građanskog prava ni po Direktivi. U obrazloženju presude sud navodi da proizvođač nije u obavezi da upozori na opasnosti i rizike preterane upotrebe proizvoda već samo na rizike redovne upotrebe. Odluka 19. april 2004, *District Court of Bonn*, 9 0 603/03 (Haribo) (<http://www.ashurst.com>, 10.06.2012).

65 Bar, C., 1998, *The Common European Law of Torts*, I tom, Munich, p. 423. Kao primer se navodi presuda Kasacionog suda Italije, (29. 09. 1995 /10274/), kojom je sud zauzeo stav da nema odgovornosti proizvođača ljuljaške sa koje je pao dečak i povredio ruku. Dečak je koristio proizvod na način koji nije bilo moguće predvideti tako što je stajao prilikom pada i ocenjeno je da proizvod nema nedostatak zbog nepostojanja zaštitne ograde. Prema Đundić, P., 2009, Harmonizacija pravila o odgovornosti proizvođača u državama članicama EU i Najvažnije odredbe Direktive o odgovornosti za proizvode sa nedostatkom (85/385/EEC), *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 2, str. 464.

66 Obrazloženje uz Predlog ZOO Hrvatske za *Odgovornost za neispravan proizvod*.

67 *Proizvod* je roba ili usluga koja može biti u prometu uključujući i javne usluge.

68 *Opasan proizvod* je proizvod koji nije bezbedan i označava proizvode koji ne ispunjavaju karakteristike i standarde bezbednih proizvoda u skladu sa zakonom.

izvod kao roba ili usluga uključujući nepokretnosti, prava i obaveze.⁶⁹ U okviru člana 131. koji nosi naslov *Naknada štete prouzrokovane upotrebom neispravnog proizvoda* u stavu (3) je propisano da je proizvod za potrebe stava 1. ovog člana svaka pokretna stvar, koja je odvojena ili ugrađena u drugu pokretnu ili nepokretnu stvar, uključujući električnu energiju i druge oblike energije, tako da je sužen pojam *proizvoda* u odnosu na opšti pojam istog u odredbama ovog zakona.

ZZP BiH i ZZP RS koriste termin *proizvod* i *greška u proizvodu*, a ZZP RS definiše i pojam *opasan proizvod*⁷⁰. Pod pojmom *proizvod* ZZP RS podrazumeva svaku robu⁷¹ ili uslugu koja može biti u prometu uključujući javne usluge, objekte, prava i obaveze, tako da je ovo široka definicija proizvoda.⁷² Sa druge strane, ZZP BiH definiše *proizvod* tako da se pod ovim pojmom podrazumeva svaka stvar bez obzira da li je nova, korišćena ili prepravljena koja je nastala kao rezultat ljudske delatnosti namenjena potrošačima ili je verovatno da će je potrošači koristiti, isporučena stvar, nezavisno od toga da li je plaćena ili ne, u toku komercijalne delatnosti. Proizvodi obuhvataju sve vrste proizvoda uključujući i poljoprivredne. Pod proizvodima se podrazumevaju gotovi proizvodi kao i sirovine i sastavni delovi. Propisujući da se robom smatraju i proizvodi i nepokretna imovina, iz pojma *proizvod*, zakonodavac je izuzeo nepokretne stvari.⁷³ Predlog ZOO BiH definiše pojam *proizvod* (član 229), koji je usaglašen sa definicijom proizvoda u Direktivi 85/374/EEC, dok se u ostalim odredbama pododseka kojima se reguliše odgovornost za *neispravne* proizvode koristi termin *greška* proizvoda.

U ZZP Srbije je naslov VII glave *Odgovornost proizvođača stvari sa nedostatkom*, što je usklađeno sa naslovom člana 179. ZOO. Međutim, u odredbama u okviru ove glave se govori o *proizvodu* sa nedostatkom tako da postoji terminska neusklađenost. U članu 59. ZZP Srbije je definisano kada postoji nedostatak. Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda definiše pojam *opasan proizvod*.⁷⁴ U smislu odredaba ZZP-a Srbije, koje uređuju odgovornost proizvođača stvari sa nedostatkom, *proizvod* je definisan kao

69 Član 6. stav 1. tačka 2. Nacrta ZZP CG.

70 Član 2. stav 1. tačka u. ZZP Republike Srpske.

71 Prema odredbi člana 2. stav 1. tačka d) ZZP RS „roba označava opipljive stvari, koje se nude na tržištu, uključujući i objekte koji se mogu koristiti u skladu sa ovim zakonom“.

72 Član 1. i član 2. stav 1. tačka g) ZZP Republike Srpske.

73 Član 1. st. (7), (8) i (9) ZZP BiH.

74 Prema odredbi Zakona o opštoj bezbednosti proizvoda (član 4. stav 1. tačka 4), *opasan proizvod* jeste svaki proizvod koji nije bezbedan u smislu ovog zakona, s tim da mogućnost postizanja viših nivoa bezbednosti ili dostupnost drugih proizvoda koji predstavljaju manji stepen rizika, ne može biti dovoljan osnov da se određeni proizvod smatra opasnim.

pokretna stvar koja je odvojena ili ugrađena u drugu pokretnu ili nepokretnu stvar, uključujući energiju koja je proizvedena ili sakupljena za davanje svetlosti, toplote ili kretanja.⁷⁵

Na osnovu navedenog nameće se zaključak da odredba člana 179. ZOO pruža veći obim zaštite oštećenom licu u pogledu odgovornosti proizvođača s obzirom na to da je pojam *stvar* u smislu ove odredbe širi od pojma *proizvod* koji se koristi u smislu odredaba Direktive 85/374/EEC. Prihvatajući pojam proizvod u smislu odredaba Direktive, uži obim zaštite od predviđenog članom 179. ZOO pružaju odredbe ZOO Hrvatske, Makedonije, ZZP-a Srbije, ZZP-a BiH, Predlog ZOO BiH i Nacrt ZZP-a Crne Gore.

4. OŠTEĆENI I ŠTETA KOJA SE NADOKNAĐUJE

Prema odredbama člana 179. ZOO, zahtev za naknadu štete može da postavi proizvođaču svako lice, kako fizičko tako i pravno, koje je pretrpelo štetu zbog nedostatka stvari koju je on proizveo. To znači da to može biti ne samo kupac proizvoda već svako lice kome je kupac dao na upotrebu proizvod, čak i lice koje je do proizvoda došlo na neovlašćen način,⁷⁶ kao i treće lice kome je prouzrokovana šteta kako na ličnim tako i na imovinskim dobrima, izuzev štete nastale na samoj stvari sa nedostatkom. Oštećeno lice može postaviti zahtev za naknadu materijalne i nematerijalne štete.

Prema odredbama Direktive, pojam štete je sužen na materijalnu štetu s tim da se nematerijalna šteta može ostvariti prema odredbama nacionalnog prava.⁷⁷ Saglasno odredbama zakona kojim se regulišu obligacioni odnosi u Hrvatskoj, Makedoniji, kao i prema odredbama Nacrta ZOO BiH/RS i odredbama ZZP-a u Srbiji i Sloveniji,⁷⁸ imajući u vidu vrstu štete koju može da potražuje oštećeno lice, ovaj zahtev može da postavi samo fizičko lice.⁷⁹ Navedenim odredbama je ograničeno pravo oštećenog samo na zahtev za naknadu materijalne štete prouzrokovane smrću i telesnom

75 Član 5. stav 1. tačka 12. ZZP Srbije.

76 Bitno je da stvar nije oduzeo od proizvođača, nego od kupca ili nekog drugog lica nezavisno od toga kako je došao u posed stvari. Radišić J., 1972, str. 114.

77 U startu je Direktiva predviđala obavezu naknade i nematerijalne štete ali se kasnije od toga odustalo.

78 ZOO Hrvatske (član 1073. stav /2/), odredbama ZOO Makedonije (član 165. stav/2/), odredbama ZZP Srbije (član 5. stav 1. tačka 25. i član 60), odredbama ZVPot Slovenije (član 4. stav /1/) i Nacrtu ZOO BiH/RS (član 232. stav (1) tačka 1).

79 Tako i Bevanda, M., 2007, Odgovornost za štetu izazvanu neispravnim proizvodom u hrvatskom i bosanskohercegovačkom pravu, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka* 28 (1), str. 613.

povredom i oštećenjem imovine koja se koristi od strane oštećenog pretežno (obično, uglavnom) za privatnu upotrebu ili potrošnju, što upućuje na to da oštećeno lice može biti samo fizičko lice.⁸⁰ Zahtev za naknadu nematerijalne (neimovinske štete) oštećeni može da podnese i ostvari u skladu sa opštim pravilima o odgovornosti za štetu.

U ZOO Crne Gore navedena odredba o obimu štete na način definisan Direktivom nije preneti tako da po odredbama ovog zakona oštećeni može biti i fizičko i pravno lice i može potraživati sve vidove štete. Na osnovu odredbe člana 96. ZPP CG, oštećeni može biti samo fizičko lice – potrošač, s tim što se ne ograničava obim štete samo na materijalnu. U doktrini je iznet stav da odredba člana 96. ZPP CG ograničava pravo potrošača samo na stvarnu štetu tako da umanjuje odgovornost proizvođača, koje ograničenje ne važi ukoliko je treće lice (fizičko ili pravno) pretrpelo štetu.⁸¹ U članu 131. st. (4) i (5) Nacrta ZPP CG predviđeno je ograničenje u pogledu obima štete koju može oštećeno lice tražiti po osnovu odredaba ovog zakona, u skladu sa odredbama iz Direktive 85/374/EEC, tako da će potrošači naknadu nematerijalne štete moći da potražuju po odredbama ZOO CG.

5. PRAVNA PRIRODA ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU

U teoriji je svojevremeno ustanovljeno da treba praviti razliku između odgovornosti za opasna svojstva proizvoda od odgovornosti za nedostatak proizvoda.⁸² I kod jedne i kod druge odgovornosti odgovara se po principu objektivne odgovornosti. Kada štetnik dokaže pretpostavke: štetnu radnju, štetu, uzročnu vezu između štetne radnje i štete i protivpravnost štetne radnje (u objektivnom smislu), nastaje objektivna odgovornost.⁸³ Izuzetno se uzročna veza ne dokazuje već se podrazumeva kod šteta koje su nastale u vezi sa opasnom stvari ili opasnom delatnošću. Da bi proizvođač odgovarao za štetu koju je neka stvar prouzrokovala, mora se dokazati da stvar ima nedostatak.⁸⁴ Prema ZOO, odgovornost za nei-

80 U smislu odredaba glave VII ZPP Srbije, pojam *šteta* je definisan kao posledica koja nastaje smrću ili telesnom povredom, kao i posledica nastala uništenjem ili oštećenjem nekog dela imovine kojeg oštećeni obično koristi za ličnu upotrebu ili potrošnju.

81 Dožić, N., 2010, *Odgovornost proizvođača za štetu od stvari sa nedostatkom*, *Zbornik radova Obavezno osiguranje, naknada štete i obezbeđenje potraživanja*, Beograd, str. 283.

82 Gigoj, S., Blagojević, B., Krulj, V., 1983, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, I knjiga, drugo izdanje, Beograd, Savremena administracija, (dalje: *Komentar ZOO*, 1983, komentar uz član 179. ZOO), str. 671.

83 Klarić, P., Vedriš, M., 2009, *Građansko pravo*, Zagreb, Narodne novine, str. 613.

84 Radišić, J., 2008, str. 255.

spravan proizvod je podvrsta objektivne odgovornosti tako da se uzročna veza podrazumeva.⁸⁵ Pre donošenja ZOO, u sudskoj praksi je utvrđena objektivna odgovornost proizvođača za greške na proizvodu.⁸⁶ U doktrini je svojevremeno izražen stav da odredba člana 179. ZOO nije dovoljno precizna i da ne proizlazi dovoljno jasno da je reč isključivo o objektivnoj odgovornosti, kao i da formulacija člana 179. ukazuje na elemente subjektivne odgovornosti.⁸⁷

Prema Direktivi 85/374/EEC, da bi ostvario pravo na naknadu štete oštećeni mora dokazati da je pretrpeo štetu, da je proizvod imao nedostatak i da postoji uzročna veza između tog nedostatka i pretrpljene štete. Ova obaveza oštećenog ukazuje da Direktiva 85/374/EEC nije u potpunosti napustila koncept subjektivne odgovornosti.⁸⁸ Na ovo ukazuju i neki od osnova oslobođenja od odgovornosti predviđeni u članu 7. Direktive 85/374/EEC tako da odgovornost proizvođača i dalje velikim delom ima osnov u krivici.⁸⁹ Kauzalna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu od neispravnog proizvoda se ne pretpostavlja. Oštećenik je taj koji mora da dokaže kauzalnu vezu između štete i štetne radnje, što mu znatno otežava položaj u odštetnim parnicama. Oštećenom je u pojedinim situacijama teško da dokaže kauzalnu vezu. Tako je, na primer, u slučaju kada je proizvod koji je prouzrokovao štetu i sam uništen ili je u pitanju složen tehnički proizvod. Studija koja je urađena u EU⁹⁰ pokazala je da je sudska praksa po ovom pitanju različita među državama članicama, kao i u odlukama sudova u istoj državi članici. Da bi se dokazalo postojanje nedostatka, u nekim državama je dovoljno dokazati da proizvod nije ispoljio

85 *Kada je šteta nastala od opasne stvari, odnosno opasne delatnosti, uzročnost se pretpostavlja, ali se ta pretpostavka može obarati protivdokazima.* Vrhovni sud Srbije, Rev 4206/94.

86 *Za štetu nastalu od eksplozije defektne električne žarulje odgovara proizvođač po objektivnom načelu.* Odluka VS Hrvatske, Gž. 469/62, prema Sokal, V., 1981, *Osiguranje od odgovornosti u svetu i kod nas i naši aktualni zadaci*, Beograd, Zajednica osiguranja imovine i lica „Dunav“, str. 116.

87 Pak, J., 1981, *Odgovornost za proizvode i osiguranje, Osiguranje i privreda*, 1–2, str. 44.

U prilog ovom stavu su i pojedine odluke sudova.

Dobavljač plinskih boca odgovara za štetu koju korisnik pretrpi usled upotrebe plina, ako nije snabdeo korisnika posebnim uputstvima za rukovanje odnosnim bocama i nije na odgovarajući način obučio da se njima koristi. Savezni sud, Gž. 14/82, *Zbirka sudskih odluka iz oblasti građanskog prava (1973-1986)*, Vrhovni sud Srbije.

88 Stanivuković, M., 1996, str. 342.

89 Vidi: Reimann, M., 2003, *Liability for Defective Products at the Beginning of the Twenty-First Century: Emergency of a Worldwide Standard?*, *The American Journal of Comparative Law*, 51, pp. 775–776. Prema Bevanda, M., 2007, str. 619.

90 Lovells, 2003, *Product liability in the European Union – A report for the European Commission – (The Lovells Report)*.

funkcije za koje je predviđen, što je slučaj u Francuskoj, Belgiji, Španiji i Italiji. Sa druge strane, u Velikoj Britaniji i Nemačkoj tužilac mora dokazati tačnu prirodu nedostatka sa detaljnim pojedinostima. U postupku koji je vođen u Sloveniji, sud je obavezao proizvođača na naknadu štete na osnovu toga što je tužilac dokazao nedostatak u funkcionisanju vazdušnog jastuka koji je ugrađen u putničko vozilo kao i nastalu štetu.⁹¹ Pojedine države su iskazale stav da bi trebalo promeniti odredbu Direktive 85/374/EEC kako bi se uvela pretpostavljena krivica proizvođača ili da se prebaci teret dokazivanja sa oštećenog na proizvođača.⁹² U nekim državama članicama, kao što je slučaj u Velikoj Britaniji, troškovi postupka negativno utiču na opredeljenje za podnošenje tužbe s obzirom na to da je u ovim parnicama najčešće potrebno veštačenje.⁹³

Obaveza oštećenog da dokaže ne samo nastanak štete nego i postojanje nedostatka na proizvodu, kao i uzročnu vezu između nedostatka i štete, predviđena je u zakonu o zaštiti potrošača u Sloveniji i Srbiji, kao i u ZOO CG i u Nacrtu ZOO BiH/RS.⁹⁴ U ZOO Hrvatske je takođe predviđena navedena obaveza za oštećenog, s tim da je propisano da proizvođač odgovara za štetu prouzrokovanu neispravnošću proizvoda koji je stavio u promet bez obzira na krivicu.⁹⁵ U Hrvatskoj je navedeno rešenje bilo izloženo kritici sa opaskom da primenjeno rešenje u pogledu pravila o odgovornosti za neispravan proizvod predstavlja korak unazad, da dovodi oštećenog u nepovoljniji položaj od onog koji je imao po odredbi člana 179. ZOO kada se kauzalitet podrazumevao a ne dokazivao.⁹⁶

U ZOO Makedonije je propisano da proizvođač odgovara za štetu prouzrokovanu neispravnošću proizvoda koji je stavio u promet bez obzira na krivicu i da je oštećeni u obavezi da dokaže neispravnost proizvoda i pričinjenu štetu.⁹⁷ Na ovaj način je oštećeni u Makedoniji u povoljnijem položaju nego oštećeni u Hrvatskoj, Crnoj Gori i Srbiji po osnovu odredaba ZZP Srbije, s obzirom na to da ne mora da dokazuje postojanje uzročne veze između nedostatka i pretrpljene štete. Rešenje iz ZOO Makedonije je bliže shvatanju odredbe člana 179. ZOO prema kome stvar sa manom

91 Odluka Višeg suda u Ljubljani od 13.04.2005, VSL sodba II Cp 1106/2004 (http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/visja_sodisca/34819/, 27.11.2011).

92 Izveštaj Komisije o primeni *Direktive COM(2011) 547 final*, str. 7.

93 Prema *COM(2011)547 final*.

94 ZZP Slovenije (član 7), ZZP Srbije (član 60. stav 1), ZOO CG (član 175. stav 1/3/). Nacrt ZOO BiH/RS (član 228. stav 1/2/).

95 Član 1073. stav (8) i član 1073. stav (1). ZOO Hrvatske.

96 Izlaganje Josipović, T., 2006, *Odgovornost za neispravan proizvod*, *Tribina Kluba pravnika grada Zagreba*, 23. februar, nakon stupanja na snagu ZOO Hrvatske.

97 Član 165. stav (1) ZOO Makedonije.

ima svojstvo opasne stvari tako da se na štetu koju ona prouzrokuje primenjuju pravila o odgovornosti bez obzira na krivicu.⁹⁸

6. OSLOBOĐENJE PROIZVOĐAČA OD ODGOVORNOSTI

Prema pojedinim autorima, striktna zakonska odgovornost na određen način doprinosi tome da se smanjuje odgovornost potrošača, stvara klimu da je neko drugi kriv za sve loše što se desi i formira očekivanje potrošača da će dobiti naknadu i u situaciji kada je prisutna sopstvena nebriga, smanjena pažnja ili neopreznost.⁹⁹ U tom kontekstu su u Direktivi u članu 7. taksativno navedene okolnosti koje proizvođač treba da dokaže da bi se oslobodio odgovornosti.

Okolnosti koje isključuju odgovornost proizvođača prema odredbama člana 177. ZOO su viša sila, radnja oštećenog i radnja trećeg lica. Pored ostalih razloga za isključenje iz Direktive 85/374/EEC, koje su prenele sve zemlje bivše SFRJ,¹⁰⁰ kao razlog za isključenje odgovornosti proizvođača predviđeni su isključiva radnja oštećenog ili lica za koje on odgovara i radnja trećeg lica koju proizvođač nije mogao predvideti i čije posledice nije mogao izbeći ili otkloniti.

U Hrvatskoj i Crnoj Gori proizvođač će biti *delimično* oslobođen odgovornosti ako je nastanku štete delimično doprineo oštećeni ili lice za koje je on odgovoran, kao i u Makedoniji ukoliko to dokaže.¹⁰¹ Prema odredbi ZZZP-a Srbije, proizvođač se može *delimično ili potpuno* osloboditi odgovornosti u slučaju da je oštećeni, ili lice za koje je on odgovoran, svojom krivicom doprineo nastanku štete. Navedeno isključenje je usaglašeno sa odredbom Direktive 85/374/EEC.¹⁰²

Kada je šteti delimično doprinelo treće lice, ono će odgovarati solidarno sa proizvođačem u Hrvatskoj, Makedoniji i Crnoj Gori.¹⁰³ Prema ZZZP-u Srbije, u ovom slučaju isključivo je odgovoran proizvođač.¹⁰⁴ Prema Nacrtu ZOO BiH/RS, odgovornost proizvođača se ne umanjuje kada

98 Radišić, J., 1980, str. 533.

99 Više o etičkoj analizi striktnne odgovornosti, Babić, J., 2006, Etička analiza regulacije odgovornosti za proizvode na tržištu, s posebnim osvrtom na doktrinu striktnne odgovornosti, *Sociološki pregled*, XXXX(4), str. 477–516.

100 ZOO Hrvatske (član 1078. stav /1/ šesta alineja), ZOO Makedonije (član 165-d. stav /1/ šesta alineja) i ZOO CG (član 180. stav /1/ šesta alineja).

101 Član 1078. stav (3) ZOO Hrvatske, član 180. stav (3) ZOO CG i član 165-d. stav (3) ZOO Makedonije.

102 Član 62. stav 3. ZZZP Srbije i član 8. stav 2. Direktive 85/374/EEC.

103 Saglasno odredbi ZOO Hrvatske član 1078. stav (4), ZOO Makedonije član 165-d. stav (4) i odredbi ZOO CG član 180. stav (4).

104 Član 62. stav 4. ZZZP Srbije.

je šteta prouzrokovana greškom proizvoda i istovremeno radnjom nekog trećeg.¹⁰⁵ ZVPot Slovenije ne sadrži odredbe kojima reguliše ovaj vid isključenja odgovornosti proizvođača.

6.1. RAZVOJNI RIZIK

Novina koja je uneta odredbom člana 179. ZOO o odgovornosti proizvođača za štete nastale od stvari sa nedostatkom zahtevala je da se kroz sudsku praksu iskristališu stavovi po pitanju ovog instituta. U pogledu pitanja da li proizvođač treba da snosi rizike koji nisu ni nauci bili poznati u momentu kada je stvar stavljena u promet, ocenjeno je da bi proizvođači trebalo da se osiguranjem obezbede za te nepoznate rizike i da oštećeni ne treba da snosi posledice.¹⁰⁶

Direktiva 85/374/EEC, između ostalog, predviđa mogućnost da se proizvođač oslobodi odgovornosti ukoliko dokaže da stanje nauke i tehničkog znanja u momentu stavljanja proizvoda u promet nije omogućavalo otkrivanje nedostatka. Evropski sud je u pogledu ove odredbe Direktive 85/374/EEC zauzeo stav da se pod stanjem naučnog i tehnološkog znanja podrazumeva objektivno stanje u nauci i tehnologiji, a ne znanje koje je konkretni proizvođač posedovao ili mogao da poseduje, s tim da postojeće naučno saznanje mora biti dostupno proizvođaču u momentu stavljanja proizvoda u promet.¹⁰⁷ Navedena mogućnost je bila najspornija prilikom donošenja Direktive 85/374/EEC. Postignuto je kompromisno rešenje tako da Direktiva 85/374/EEC predviđa kao razlog oslobođenja od odgovornosti proizvođača pozivanje na *razvojni rizik* (*development risks*), s tim da je državama članicama dozvoljeno da pooštre odgovornost proizvođača tako što će odstupiti od rešenja iz Direktive.¹⁰⁸ Mogućnost odbrane od razvojnih rizika definisana je radi postizanja zadovoljavajućeg kompromisa između potrebe da se stimulišu inovacije sa jedne strane i sa druge strane opravdanog očekivanja potrošača da im se nude bezbedni proizvodi.¹⁰⁹

105 Član 232. stav (2)Nacrta ZOO BiH/RS.

106 Cigoj, S., *Odgovornost za štetu (osnovi odgovornosti i naknada imovinske štete)*, u: 1978, *Zbornik radova sa savetovanja o Zakonu o obligacionim odnosima*, Savez društava pravnika u privredi Jugoslavije, Zagreb i Institut za uporedno pravo, Beograd, str. 79.

107 *Case C -300/95, Commission of the European Communities v. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland.*

108 *Direktiva 85/374/EEC* član 7. stav 1. tačka (e). U članu 15. stav 1. *Direktiva 85/374/EEC* omogućava državama članicama da propišu da je proizvođač odgovoran čak i ako dokaže da stanje nauke i tehničkog znanja u momentu kada je stavio proizvod u promet nije omogućavalo otkrivanje nedostataka.

109 *Izveštaj Komisije o primeni Direktive COM(2006)496.*

Proizvođač ima mogućnost da se obezbedi od rizika odgovornosti za štete nastale od neispravnog proizvoda zaključenjem ugovora o osiguranju. Direktiva ne pominje izričito u svojim odredbama da bi trebalo obezbediti pravo oštećenom licu da se sa zahtevom za naknadu štete može obratiti osiguravaču proizvođača, odnosno da može podneti direktnu tužbu protiv osiguravača. Dopuštenost ove tužbe je prepuštena regulativi zemalja članica.¹¹⁰ U Izveštaju Komisije o primeni Direktive¹¹¹ se navodi da je veoma teško proizvođačima koji su u visoko rizičnim sektorima da dobiju razumnu polisu osiguranja kojom će pokriti svoje razvojne rizike. U studijama koje su rađene za potrebe Komisije¹¹² konstatovano je da bi trebalo zadržati ovu mogućnost odbrane proizvođača jer će inače troškovi za primenu inovacija u okruženju za proizvođače biti visoki, što će u krajnjem ishodu uticati na potrošače na duži rok. U nekim državama su formirani kompenzacioni fondovi kojima se obezbeđuju sredstva za naknadu oštećenim licima, kao što je slučaj u Nemačkoj i Švedskoj u farmaceutskom sektoru.¹¹³

Luksemburg i Finska su u potpunosti isključili mogućnost da se proizvođač oslobodi odgovornosti po osnovu razvojnog rizika.¹¹⁴ U Španiji nema mogućnosti da se proizvođač oslobodi odgovornosti dokazujući da nije znao za nedostatak kada šteta potiče od hrane ili od farmaceutskih proizvoda. Kada je reč o šteti od proizvoda dobijenih iz ljudskog tela (kao što su krv ili krvna plazma), kao i kod onih stavljenih u promet pre maja 1998. godine, odnosno pre usklađivanja propisa sa odredbama Direktive 85/374/EEC, proizvođači u Francuskoj odgovaraju za štetu od nedostataka za koje nisu mogli znati. Samo ukoliko je reč o štetama prouzrokovanim farmaceutskim proizvodima i proizvodima dobijenim genetskim inženjeringom, prema nemačkom pravu proizvođač odgovara za štetu od objektivno nesaznatljivih nedostataka.¹¹⁵

Mogućnost da se oslobodi odgovornosti po osnovu pozivanja na stanje naučnotehnološkog znanja, tzv. *razvojni rizik* su predvidele u svojim zakonima Hrvatska, Crna Gora, Makedonija, Slovenija, a predviđa je i Na-

110 Fawcett, J. J., 1993, Products Liability in Private International Law: A European Perspective, *Recueil des Cours*, 238 (I), p. 33, prema: Đundić, P., 2009, str. 461.

111 COM(2006)0496.

112 Ova studija sprovedena je u ime Evropske komisije kako bi se analizirao ekonomski uticaj na razvojne rizike (DRC), kao što je predviđeno članom 7 (e) Direktive.

113 Cavaliere, A., *The Economic Impact of Product Liability and Product Safety Regulations in the European Union*.

114 Stanivuković, M., 1996, str. 346; Karanikić, M., 2005, Odgovornost za razvojne rizike, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, LIII (2), str. 170.

115 Prema: Karanikić, M., 2005, str. 171.

crt ZOO BiH/RS.¹¹⁶ Viši nivo zaštite oštećenim potrošačima je obezbeđen u Srbiji. ZZP Srbije nije predvideo mogućnost da se proizvođač po ovom osnovu oslobodi odgovornosti, što je saglasno sa stavom doktrine i sudske prakse ustanovljene na osnovu primene odredbe člana 179. ZOO.

6.2. MOMENAT STAVLJANJA PROIZVODA U PROMET

Kao odgovorno lice ZOO označava proizvođača, pod uslovom da je stvar stavio u promet. Od momenta stavljanja stvari u promet, proizvođač se smatra odgovornim jer stavljanje u promet stvara rizik. U tom smislu se izjasnila i naša sudska praksa.¹¹⁷ Kada će se smatrati da je proizvod stavljen u promet, procenjuje se u svakom konkretnom slučaju. Smatra se da je stvar stavljena u promet kada je proizvođač voljno i svesno preneo drugom licu ovlašćenje da njome raspolaže, odnosno da je upotrebljava po bilo kom osnovu (na osnovu ugovora o prodaji ili nekog drugog ugovora).¹¹⁸ Bitno je da nedostatak postoji u momentu stavljanja u promet, mada proizvođač mora da odgovara i za buduće nedostatke u slučaju da takve nedostatke može da očekuje imajući u vidu pažnju koja se očekuje u prometu.¹¹⁹

Za utvrđivanje postojanja odgovornosti proizvođača, prema odredbama Direktive 85/374/EEC relevantan je i *momenat stavljanja proizvoda u promet* jer je bitno da je nedostatak tada postojao. Ukoliko proizvođač dokaže da, s obzirom na okolnosti slučaja, nedostatak verovatno nije postojao u momentu stavljanja u promet ili je nastao naknadno, oslobađa se odgovornosti. Ovaj momenat je takođe potrebno odrediti jer on predstavlja početni dan zastarnog roka za podnošenje tužbe.¹²⁰ S obzirom na to da je pojam *momenat kada je proizvod stavljen u promet* od izuzetnog značaja, upućene su kritike što taj pojam nije preciznije određen Direktivom 85/374/EEC. Najviše pristalica ima shvatanje da je napuštanjem fabrike proizvod stavljen u promet.¹²¹ Smatra se da je proizvod stavljen u

116 Član 1078. stav (1) peta alineja ZOO Hrvatske, član 180. stav (1) peta alineja ZOO Crne Gore, član 165-d stav 1. peta alineja ZOO Makedonije, član 10. stav 1. peta alineja ZVPot Slovenije i član 228. stav(3) tačka 5. Nacrta ZOO BiH/RS.

117 *Da bi pravno i odgovorno fizičko lice moglo da odgovara zbog stavljanja u promet neispravnih životnih namirnica, neophodno je da su te namirnice bile u prometu.* Viši privredni sud, PKž. 1126/95. Prema: Simonović, D., 2006, *Komentar Zakona o zaštiti potrošača*, Beograd, izdanje autora, str. 81.

118 Radišić J., 1989, str. 22–23.

119 Cigoj, S., 1983, str. 675.

120 Propisan je u članu 11. Direktive apsolutni rok zastarelosti koji iznosi deset godina i računa se od dana puštanja konkretnog proizvoda u promet, osim ako je oštećeni u međuvremenu pokrenuo postupak protiv proizvođača.

121 Biltoft-Knudsen, H., Yde Knudsen, M., 1993, *Product Liability, European Community Law After 1992, A Practical Guide for Lawyers Outside the Common Market*, redak-

promet u momentu kada ga je proizvođač predao svojom voljom drugom licu koje ga preuzima radi prodaje ili distribucije u ekonomske svrhe.¹²² Odgovornost proizvođača nastaje čim je proizvod stavljen u promet, nezavisno od toga da li je taj proizvod prodat ili je dat u cilju promotivnog poklona ili kao uzorak proizvoda. Ovim pitanjem se bavio i Evropski sud pravde. Sud je smatrao da je proizvod stavljen u promet kada je izašao iz postupka izrade proizvođača i stupio na tržište na kome je ponuđen javnosti da ga upotrebi ili potroši.¹²³

Jedino je u Sloveniji ovo pitanje rešeno na taj način što je u zakonu propisano kada se smatra da je proizvod stavljen u promet.¹²⁴ Zakonski tekstovi drugih država bivše SFRJ ne sadrže odredbu ovakve sadržine.

7. OGRANIČENJE IZNOSA ZA NAKNADU ŠTETE

U pogledu visine naknade štete Direktiva sadrži dva ograničenja. Direktiva 85/374/EEC se ne primenjuje na štete na stvarima oštećenog ispod iznosa od 500 evra.¹²⁵ Kada je šteta veća od navedenog iznosa, iznos od 500 evra se oduzima od ukupne naknade tako da se dosuđuje samo onaj deo naknade koji ga premašuje. Donji prag naknade štete, prema navodima u preambuli Direktive, uveden je da bi se izbegao veliki broj parnica. Oštećenik može da ostvari pravo na naknadu za manje iznose štete primenom nacionalnih pravila država članica. Zbog limita od 500 evra i dalje se brojni zahtevi po osnovu odgovornosti proizvođača zasnivaju na odredbama Građanskog zakonika Nemačke.¹²⁶ Pojedine zemlje članice su tražile smanjenje ovog ograničenja tako da države mogu da biraju između iznosa od 200 do 500 evra ili ukidanje ovog limita. Komisija je zaključila da bi ovaj predlog mogao biti predmet budućih razmatranja.¹²⁷

Navedeno ograničenje sa iznosom od 500 eura je preuzeto u Hrvatskoj, Makedoniji, kao i u Nacrtu ZOO BiH/RS i Nacrtu ZZP CG. U Sloveniji je ograničenje preuzeto ali je suma određena u iznosu od 400 evra.¹²⁸

tori: Folsom, R. H., Lake, R. B., Nanda, V. P., Kluwer Deventer –Boston, Law and Taxation Publishers, p. 150. Prema: Stanivuković, M., 1996, str. 344.

122 Bevanda, M., 2007, str. 620.

123 C-127/04, Declan O’Byrne, ZOdl., 2006, str. I –1313.

124 Član 8. ZVPot Slovenije.

125 Član 9. stav 1. tačka (b) Direktive 85/374/EEC.

126 Bender, S., Steinbach, J., 2011.

127 COM(2011) 547 final, str. 9.

128 Član 1073. stav (3) ZOO Hrvatske, član 165. stav (3) ZOO Makedonije, član 232. stav (1) tačka 2. Nacrta ZOO BiH/RS, član 131. stav (5). Nacrta ZZP CG i član 4. stav (2) ZVPot Slovenije.

U ZZP Srbije, ZOO CG i ZZP CG nema odredbe kojom se ograničava odgovornost proizvođača u pogledu iznosa ispod koga on neće odgovarati za štetu po odredbama ovih propisa, što je svakako u interesu oštećenih lica.

Drugo ograničenje se odnosi na visinu iznosa ukupne odgovornosti proizvođača za štetu nastalu usled smrti ili telesne povrede izazvane identičnim proizvodom sa istim nedostatkom (serijski nedostaci). Direktivom je predviđeno pravo svake države članice da u takvim slučajevima može da predvidi gornju granicu odgovornosti proizvođača, s tim da to ograničenje mora da iznosi najmanje sedamdeset miliona (ekija) evra. Ovo ograničenje je predviđeno u nekoliko država članica, među kojima su Nemačka, Grčka, Portugalija i Španija. Nijedna od država bivše SFRJ svojim propisima nije predvidela ovo ograničenje.

8. ZASTARELOST POTRAŽIVANJA

Direktiva predviđa obavezu za države članice da propišu rok zastarelosti od tri godine, koji se primenjuje na zahteve za naknadu štete, koji počinje da teče od dana kada je oštećeni saznao za štetu ili se razumno moglo očekivati da postane svestan postojanja štete, nedostatka i identiteta proizvođača. Takođe su dužne da predvide da istekom deset godina od dana stavljanja u promet proizvoda koji je izazvao štetu prestaje pravo da se zahteva naknada štete, osim ako je oštećeni u međuvremenu pokrenuo postupak protiv proizvođača. Ocenjeno je da je jedinstven rok zastarevanja prava na pokretanje postupka za naknadu štete u interesu i oštećenog lica i proizvođača. Sa druge strane je nerazumno da proizvođač neograničeno vremenski odgovara za nedostatke proizvoda koji zastarevaju protekom vremena, tako da je njegova odgovornost ograničena na razumni rok.¹²⁹ Dug rok zastarelosti je zasnovan na ideji da se proizvođači trajnih dobara, kao što su aparati za domaćinstvo i automobili, primoraju da poboljšaju bezbednost svojih proizvoda.¹³⁰

Navedenu odredbu Direktive prenele su sve države bivše SFRJ, s tim što je u ZOO Makedonije propisan kraći apsolutni rok zastarelosti u trajanju od pet godina.¹³¹ Na ovaj način je odstupljeno od rešenja iz Direktive u pravu Makedonije. U Nacrtu ZOO BiH/RS nisu posebnom odredbom propisani rokovi za zastarelost ovog potraživanja, tako da se primenjuju

129 Preambula, tač. 9. i 10. Direktive 85/374/EEZ.

130 Cavaliere, A., *The Economic Impact of Product Liability and Product Safety Regulations in the European Union*, str. 9.

131 Član 165-e, stav (2) ZOO Makedonije.

opšti rokovi zastarelosti za potraživanje naknade štete, odnosno apsolutni rok zastarelosti od pet godina.¹³²

9. ZAKLJUČAK

Analiza je pokazala da su u zakonima zemalja bivše SFRJ prisutne razlike u pogledu odgovornosti proizvođača za štete od proizvoda sa nedostatkom (greškom) kao posledica primene različitog načina usaglašavanja sa odredbama Direktive 85/374/EEZ. U određenim aspektima su oštećena lica dovedena u nepovoljniji položaj od onog u kome su bila u vreme primene odredaba ZOO.

U srpskom pravu se odredbama ZZP Srbije obezbeđuje posebna zaštita potrošačima kao fizičkim licima koja nabavljaju robu i usluge, dok se zaštita drugim oštećenim licima pruža primenom odredbe člana 179. ZOO, odnosno ubuduće GZ. Potrošači osnovano očekuju da im ZZP Srbije obezbedi viši nivo zaštite u odnosu na onaj koji imaju po osnovu odredbe člana 179. ZOO. Međutim, pojedine odredbe ZZP-a Srbije, koje su usaglašene sa odredbama Direktive 85/374/EEZ, dovode u nepovoljniji položaj oštećeno lice, odnosno potrošača, u odnosu na rešenja iz člana 179. ZOO i sudske prakse koja se na osnovu ove odredbe formirala. Smatramo da prenos odredaba Direktive 85/374/EEZ u ZZP Srbije nije adekvatno rešenje s obzirom na napred navedeno i na činjenicu da ova direktiva nije direktiva za zaštitu potrošača već je namenjena širem krugu oštećenih lica. Takođe, Direktiva 85/374/EEZ ukazuje da njene odredbe ne treba da utiču na odredbe nacionalnih propisa koje služe ostvarenju delotvorne zaštite potrošača.¹³³ Nema sumnje da se odredbama ZOO, kao i sudskom praksom nastalom primenom odredbe člana 179, obezbeđuje delotvorna zaštita potrošača koja je zasnovana na objektivnoj odgovornosti proizvođača za štetu nastalu od stvari (proizvoda) sa nedostatkom.

Postoji potreba da se član 179. ZOO, u okviru rešenja u GZ, osavremeni tako što će se odgovornost za stvar sa nedostatkom izdvojiti kao posebna vrsta objektivne odgovornosti, osavremeniti adekvatnijim terminom (*odgovornost za stvar sa greškom* ili *odgovornost za neispravnu stvar*) i usaglasiti sa savremenim tendencijama i stavovima sudske prakse u pogledu ove odgovornosti. Međutim, usaglašavanje propisa sa odredbama Direktive 85/374/EEZ kroz odredbe zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi ne deluje nam kao najbolje rešenje za srpsko pravo. Na taj način bi se, kao i u većini zemalja bivše SFRJ, učinio „korak unazad“ u pogledu ove od-

132 Član 465. (čiji tekst je identičan članu 376. ZOO) Nacrta ZOO BiH/RS.

133 Tačka 12. Preambule Direktive 85/374/EEZ.

govornosti. Smatramo da je trenutno bolje rešenje da se u srpskom pravu usaglašavanje propisa sa odredbama Direktive 85/374/EEZ obezbedi donošenjem posebnog zakona o odgovornosti proizvođača za proizvode čije će odredbe egzistirati uporedo sa rešenjem iz ZOO, odnosno Građanskog zakonika. Sa donošenjem ovog propisa trebalo bi staviti van snage odredbe ZZP-a Srbije koje regulišu ovu odgovornost. Do punopravnog članstva Republike Srbije u EU, moguće je da u pogledu ove vrste odgovornosti nastupe promene koje će ići u prilog boljoj zaštiti oštećenih lica i koje će biti bliže rešenju iz ZOO.

LITERATURA

1. Babić, J., 2006, Etička analiza regulacije odgovornosti za proizvode na tržištu, s posebnim osvrtom na doktrinu striktno odgovornosti, *Sociološki pregled*, XXXX(4).
2. Bender, S., Steinbach, J., 2011, Fundamentals of Directive 85/374/EEC on liability for defective products and its implementation in Germany, *Pravni život*, 10.
3. Bevanda, M., 2007, Odgovornost za štetu izazvanu neispravnim proizvodom u hrvatskom i bosanskohercegovačkom pravu, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka*, (1991) 28 (1).
4. Bilotft-Knudsen, H., Yde Knudsen, M., 1993, *Product Liability, European Community Law After 1992, A Practical Guide for Lawyers Outside the Common Market*, redaktori: Folsom, R. H., Lake, R. B., Nanda, V. P., Deventer– Boston, Kluwer Law and Taxation Publishers.
5. Cavaliere, A., *The Economic Impact of Product Liability and Product Safety Regulations in the European Union*.
6. Cigoj, S., u: Blagojević, B., Krulj, V., 1983, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, I knjiga, drugo izdanje, Beograd, Savremena administracija.
7. Cigoj, S., 1978, Odgovornost za štetu (osnovi odgovornosti i naknada imovinske štete), *Zbornik radova sa Savetovanja o Zakonu o obligacionim odnosima*, Savez društava pravnika u privredi Jugoslavije Zagreb i Institut za uporedno pravo Beograd.
8. Dožić, N., 2010, Odgovornost proizvođača za štetu od stvari sa nedostatkom, *Zbornik radova Obavezno osiguranje, naknada štete i obezbeđenje potraživanja*, Beograd.
9. Đundić, P., 2009, Harmonizacija pravila o odgovornosti proizvođača u državama članicama EU i najvažnije odredbe Direktive o odgovornosti za proizvode sa nedostatkom (85/385/EEC), *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 2.
10. Fawcett, J. J., 1993, Products Liability in Private International Law: A European Perspective, *Recueil des Cours*, 238(I).
11. Fondazione Rosselli, 2004, *Analysis of the Economic Impact of the Development risk Clause as provided by Directive 85/374/EEC on Liability for Defective products*.
12. Jakšić, A., Stojanović, S., 2003, Odgovornost proizvođača za nedostatke proizvoda, *Pravni život*, 10.

13. Janković, D., 1992, Odgovornost proizvođača stvari sa nedostatkom, *Pravni život*, 9–10.
14. Josipović, T., 2006, *Odgovornost za neispravan proizvod*, Tribina Kluba pravnika grada Zagreba, 23. februar.
15. Karanikić, M., 2005, Odgovornost za razvojne rizike, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, LIII, 2.
16. Karanikić, M., 2006, Osvrt na novi Zakon o odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom, *Pravo i privreda*, 5–8.
17. Karanikić-Mirić, M., 2008, *Pravni kapaciteti Srbije za evrointegracije u oblasti odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom, Predlog za izmenu Zakona o odgovornosti proizvođača stvari sa nedostatkom, Pravni kapaciteti za evropske integracije*, knjiga III, Beograd, Pravni fakultet Beograd.
18. Klarić, P., Vedriš, M., 2009, *Građansko pravo*, Zagreb, Narodne novine.
19. Konstatinović, M., 1996, *Obligacije i ugovori, Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, Beograd, NIU Službeni list SRJ.
20. *Leksikon građanskog prava*, 1996, Beograd, Nomos..
21. Lovells, 2003, *Product liability in the European Union – A report for the European Commission – (The Lovells Report)*.
22. *Milan Court Applies Product Liability Directive* (<http://www.internationallawoffice.com/newsletters/Detail.aspx?g=b1543ea0-faa9-4aef-85fd-9d3931c02545,11.10.2012>).
23. Pak, J., 1996, Direktiva Evropske zajednice o usklađivanju propisa o odgovornosti za proizvode sa nedostatkom, *Strani pravni život*, 1–3.
24. Pak, J., 1981, Odgovornost za proizvode i osiguranje, *Osiguranje i privreda*, 1–2.
25. Petrić, S., 2001, Odgovornost proizvođača za štete od nedostatka na proizvodu u hrvatskom pravu i pravu Evropske unije, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*.
26. Prvi izveštaj COM(1995)617 final od 13.12.1995. Drugi izveštaj COM(2000)893 final od 31.01.2001. godine. Treći izveštaj COM(2006)496 final, od 14.09.2006. Četvrti izveštaj COM(2011) 547 final od 08.09.2011.
27. Radišić, J., 2008, *Obligaciono pravo*, Beograd, Nomos.
28. Radišić, J., 1989, Odgovornost za štetu koju uzrokuje stvar sa nedostatkom, *Pravni život*, 1.
29. Radišić, J., 1980, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, redakcija Perović i Stojanović, Gornji Milanovac–Kragujevac, knjiga I, komentar uz član 179. ZOO
30. Radišić, J., 1972, *Garancija za trajan kvalitet i odgovornost za štetu od stvari sa nedostatkom*, Beograd, Institut za uporedno pravo.
31. Simonović, D., 2009, *Naknada štete prema Zakonu o obligacionim odnosima*, Beograd, Službeni glasnik.
32. Simonović, D., 2006, *Komentar Zakona o zaštiti potrošača*, Beograd, izdanje autora.
33. Sokal, V., 1981, *Osiguranje od odgovornosti u svetu i kod nas i naši aktualni zadaci*, Beograd, Zajednica osiguranja imovine i lica „Dunav“.
34. Stanivuković, M., *Zaštita potrošača u pravu Evropske unije – odgovornost proizvođača za štetu od proizvoda*, u: Mitrović, D. M., i Račić, O., prir., 1996, *Pravo Evropske unije*, Zbornik radova, Beograd.
35. *Zelena knjiga o odgovornosti za neispravan proizvod COM(1999)396 final* od 28.07.1999.

CIVIL LIABILITY OF THE PRODUCER FOR DAMAGE CAUSED BY A DEFECTIVE PRODUCT

Katarina Ivančević

SUMMARY

The first statute in Europe which regulated liability without fault for damage caused by a defective thing as a separate institute was the Obligation Relations' Act. In the European Community member states the grounds for liability for damage caused by a defective product have differed. Directive 85/374/EC was hence adopted with the aim to harmonise the regulations of the EU member states with regards to this type of liability. The text of this Directive is a compromise balancing the interests of the producers and the consumers in the European Community. Given the doubtless quality of the Obligation Relations' Act, its text was largely taken over by former SFRY countries and was used as a base for adopting new codifications. The paper investigates the manner in which the provisions of the Directive 85/374/EC were transposed into the national laws of former SFRY countries, where special attention is given to comparative solutions. The analysis shows that there are certain differences, that some solutions have both certain advantages and disadvantages, and that the newly adopted regulations are less favourable to the injured party compared to the position that they would have pursuant to the Obligations' Act. In addition, the author has noted certain discrepancies from the EU standards and requirements concerning the implementation of the provisions of the Directive 85/374/EC. The author argues that a better approach is to pass a separate statutes that would harmonise national regulations with the provisions of the above-mentioned Directive rather than to transpose its provisions in the statute governing obligation relations or consumer protection. The author advocates for the harmonisation of Serbian legislation with the provisions of the Directive 85/374/EC in this manner.

Key words: defective product, damage, producer liability, ORA, Directive 85/374/EEC.

Dostavljeno Redakciji: 3. decembra 2012. god.

Prihvaćeno za objavljivanje: 24. decembra 2012. god.